

III. ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНА ОЦІНКА ІДЕЇ ПОЛІТЕХНІЗМУ В ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ ВИДАТНИХ ПЕДАГОГІВ: ВІТЧИЗНЯНИЙ І СВІТОВИЙ ОСВІТНІЙ ДОСВІД

Людмила Страшко, Тетяна Тищенко

ВНЕСОК РОБЕРТА ОУЕНА В РОЗВИТОК ІДЕЇ ПОЛІТЕХНІЗМУ

У творах багатьох мислителів світу знаходять втілення мрії людства про щастя. Одним із наукових мрійників про щастя усього людства є англійський філософ Роберт Оуен. На відміну від інших утопістів він втілював свої мрії в життя. Його популярність зростає, тому що він вбачав щастя людини в поєднанні вільної праці із справедливістю в суспільстві і знав, як це зробити. Одним із шляхів побудови суспільства майбутнього у розумінні славетного англієця є реалізація ідеї політехнізму. Висвітленню ідей та практичних звершень Р. Оуена присвячене наше дослідження. Метою даної статті є аналіз спадщини Р. Оуена під кутом зору вагомості його внеску у розвиток ідеї політехнізму.

Народився Р. Оуен у 1771 р. в Ньютауні (Уельс). У десятилітньому віці призвичаївся до торгівлі мануфактурою, а через 10 років став керівником текстильної фабрики, де працювало близько 500 робітників. З метою покращення життя робітників Р. Оуен створив школу, яслі, дитячий садок, лікарняну касу; покращив забезпечення робітників продуктами, скоротив робочий день до 10 годин для жінок і дітей, що було зовсім новим для того часу. Тому парламент змушений був прийняти закон про дитячу працю.

У практичній діяльності такої мислячої людини постійно виникали проекти про покращення добробуту людства в цілому. У 1816 р. Оуен відкрив “Новий інститут для створення характеру”, де почав втілювати власну систему виховання. У 35-річному віці він виклав струнку та обґрунтовану концепцію формування нової людини. Концепція передбачала ряд періодів формування людини до 60 років. Діти першої групи (від народження до 5 років) повинні на чистому повітрі робити те, від чого б вони “отримували задоволення, сприяючи добробуту всіх, хто їх оточує, і допомагаючи їм”; “вони повинні отримувати точні знання про всі предмети, які вони бачать і відчують”. Друга група дітей (від 5 до 10 років) “буде набувати практичні навички у самих легких життєвих справах “із задоволенням здійснювати всі домашні роботи”; “також допомагати тримати у повному порядку домашні садки для власних розваг поряд із друзями”. Діти третьої групи (від 10 до 15 років) до 12 років “будуть керувати дітьми другої групи – від 7 до 10 років – здійснювати їм допомогу в домашніх справах, в садку, на майданчику тощо”. До 15 років “вони будуть зайняті ознайомленням із принципами і практичними прийомами більш складних життєвих справ”. “Навчання охоплює всі види виробництва, які стосуються землі, гірничої справи, риболовлі, продуктів харчування і вміння зберігати їх”. “Протягом цих п’яти років вони зроблять великі успіхи в знайомстві з науками”. Четверту групу складають діти від 15 до 20 років. Цей період, на думку автора, є найцікавішим. “Під час перебування в ній її члени перетворюються як у фізичному, так і в інтелектуальному і моральному відношенні в людей нової породи”. “Вони будуть добре виховані у відношенні фізичному, інтелектуальному, моральному і практичному”. П’яту групу складають люди у віці від 20 до 25 років. “Вони утворюють саму старшу і досвідчену групу виробників і керівників. Тому що найважливіша справа людського життя полягає, по-перше, у виробництві достатку, самих цінних благ для потреб усіх людей, по-друге, у такому вихованні людей, щоб вони могли правильно

користуватись цими благами і отримувати від них задоволення після того, як вони вироблені". Шоста група складається із людей у віці від 25 до 30 років. Діяльність цих людей полягає у збереженні багатств, накопичених попередніми групами. Також вони займаються улюбленими заняттями, мистецтвом, мандрівками, адже будуть мати вільний час. Сьома група – це люди від 30 до 40 років. Ці люди будуть займатися керівництвом відомством внутрішніх справ з метою збереження в суспільстві миру, гармонії. Люди шостої групи будуть мати вік від 40 до 60 років. Вони будуть займатись питаннями зовнішньої або іноземної політики. У своїх подорожах світом вони будуть спілкуватися з іншими людьми, обмінюватись досвідом, налагоджувати дружні зв'язки [2, с. 58-86].

Як бачимо, діяльність членів кожної групи включає різні види: інтелектуальну, фізичну, моральну, мистецьку тощо. Таким чином, автор показує, як можна поєднувати освіту і продуктивну працю, участь дітей і дорослих у суспільному житті із задоволенням для себе і для інших. Ця періодизація становить внесок Р. Оуена у питання змісту освіти, чим заглиблює розробку шляхів реалізації принципу політехнізму в освіті.

Оскільки експеримент у Нью-Ленарку приніс Р. Оуену широку популярність, до нього звернувся майбутній російський цар Микола I із проханням переселитися в Росію із двома мільйонами емігрантів для створення промислових общин на зразок Нью-Ленарка. Однак те, що робив Р. Оуен, не змогло повторитись. Р. Оуен, як людина із державним мисленням, займався законотворчою діяльністю. Щоб довести практичну придатність своїх ідей, він поїхав до Америки (1824 р.), купив у штаті Індіана маєток "Гармонія", у якому створив общину під назвою "Нова гармонія". Із часом община об'єднувала близько 800 людей, серед яких були представники різних прошарків суспільства. Вони були захоплені ідеями Р. Оуена про майбутнє досконале суспільство і готові до праці та життя за законами, створеними Оуеном. Сам він розраховував прийти до повного комунізму через 2-2,5 роки. Але вирішив зробити це раніше наміченого терміну і вже перейти до повного комунізму, вирішивши, що умови вже створено. Але виділились люди, які прагнули збагачення і почали розкол в общині. Після розколу послідовники реформатора заснували в Америці 16 общин.

Повернувшись на батьківщину, Р. Оуен знову береться за реалізацію ідей реформування суспільства. У 1839 р. він створює нову комуністичну колонію "Гармоні – хілл" і втілює ідею поєднання сільськогосподарських і індустріальних робіт. Помилкою було те, що він хотів удосконалити суспільство, не порушуючи основ капіталізму. У 1845 р. община розпалась, але ідея залишилась в історії, і є віхою на шляху розвитку новаторської думки. Невгамовний борець за щасливе суспільство до кінця своїх днів активно пропагував ідеї справедливого суспільства і щасливої праці в ньому. "У передсмертну годину його відвідав єпископ англійської церкви. Він спитав Р. Оуена: "Чи не жалкуєте Ви про те, що витратили своє життя на марні зусилля і нездійсненні плани? – О, ні, – відповів Р. Оуен, я недарма витратив життя, я сповістив світу важливі істини, і якщо світ не сприйняв їх, то тільки тому, що він їх не зрозумів. Чи можу я за це засуджувати його? Я випередив свій час..." [1, С. 142].

Завдячуючи видавничій діяльності Р. Оуена, ми маємо змогу знайомитись із його творами і бачимо в них струнку систему побудови нового досконалого суспільства і створення характеру нової людини. Про масштабність мислення автора свідчить детальна розробка економічних аспектів нового суспільства: питання мінових ринків, грошей, прибутків, криз, розподілу виробничих сил тощо. В основі педагогічних ідей лежить філософське твердження: "...людина завжди була, є і буде творінням оточуючих умов, які існували до і після її народження" [3, С. 140].

Першим положенням, яке є методологічним для здійснення політехнічної освіти, є таке: у сучасному суспільстві трудящі різко поділені на дві групи: одні з них зайняті тільки землеробством, інші – тільки промисловою працею. Такий розподіл, як і розподіл на розумову та фізичну працю, відриває промислового робітника від джерела засобів існування, віддаляє його від природи і є шкідливим як в економічному, так і в моральному відношенні.

Другим положенням є твердження про ліквідацію суперечностей між містом і селом. Зазначимо, що це питання є дискусійним до цього часу. Він стверджує, що в общи-

ні не може бути поділу на класи в загальноприйнятому розумінні цього слова. Можливий поділ тільки за віком.

Наступним положенням, яке є також визначальним для розвитку ідеї політехнізму, є переконання в тому, що застосування досягнень науки дасть можливість отримати багатство у процесі помірної праці.

Питанням виховання Р. Оуен надавав особливого значення. У процесі формування характеру нової людини виховання він вважав частиною того середовища, яким визначається характер. Обов'язковою умовою при цьому є зв'язок виховання із виробництвом, яке є елементом виховання. Метою виховання, за Р. Оуеном, є створення самостійно, раціонально мислячих і суспільно активних людей. Кожна дитина повинна отримувати загальну освіту і паралельно ті навички, які роблять її здатною виконувати суспільні обов'язки. Але це не означає, що із дитини треба готувати робітника вузько визначеної професії. Людина, за переконанням Р. Оуена, повинна бути всебічно освіченою, щоб бути здатною до всебічної практичної діяльності. Більша частина знань повинна набуватися не в школі за книгою, а шляхом безпосереднього спостереження і вивчення природи і виробничих процесів. Чим старша дитина, тим вона більш активно бере участь у виробництві.

Отже, розглянувши біографічні дані великого вченого, проаналізувавши значущість зробленого ним та думки про формування людини, можна зазначити, що внесок Р. Оуена у розвиток ідеї політехнізму полягає: в обґрунтуванні та втіленні системи політехнічного виховання дітей, а саме у відстоюванні необхідності зв'язку виховання із продуктивною працею, обов'язковості використання досягнень науки у розвитку виробництва, активності дітей у колективних трудових справах, необхідності поєднання розумової і фізичної праці у процесі формування особистості.

Список використаної літератури

1. Валовой Д. В. Держновение / Д. Валовой, М. Валовая, Г. Лапшина. – 2-е изд. – М. : Мол. гвардия, 1991. – 314 с.
2. Оуэн Р. О расчленении общества / Р. Оуэн // Избранные сочинения : в 2 т. / (пер. с англ. и коммент. С. А. Фейгиной). – М. - Л. : АН СССР. – 1950. – Т. 2. – 415 с.
3. Оуэн Р. Повествование о 30 – летнем опыте в Нью-Ленарке, произведенном под. управлением Роберта Оуэна / Р. Оуэн // Избранные сочинения : в 2 т. / (пер. с англ. и коммент. С. А. Фейгиной). – М. - Л. : АН СССР. – 1950. – Т. 2. – 415 с.

Ірина Головка

ПОЛІТЕХНІЧНА ОСВІТА В УКРАЇНІ ТА АНГЛІЇ: ІСТОРИЧНІ ПАРАЛЕЛІ (XIX – ПОЧАТОК XX СТ.)

Проблема політехнізації завжди була достатньо актуальною в системах освіти в усьому світі. Педагоги та науковці різних країн працювали над вирішенням питання організації, змісту та форми політехнічної освіти, визначали методологічні підходи, які вимагав її історичний розвиток. Проте, не дивлячись на досить вагому історію вивчення даного питання, воно продовжує залишатись актуальним, бо змінюються вигоди часу, підходи та бачення вирішення проблеми.

У роботах останніх років українськими науковцями досліджувалися питання розвитку політехнічної освіти в Україні: у вищих педагогічних закладах (Н. Терентьева), політехнізму як освітнього феномену минулого та сьогодення (Ю. Белоглазова), уточнювалися та конкретизувалися дефініції понять “вища технічна освіта” та “вища політехнічна освіта” як феномену, який пройшов еволюційні зміни в тлумаченні за останні століття (Н. Слюсаренко) тощо. Значну увагу розвитку політехнічної освіти в Англії на етапі її активного становлення наприкінці XIX – початку XX ст. приділяли такі відомі та впливові громадські діячі та педагоги, як Т. Гекслі, Ф. Магнус, А. Окленд, Г. Роско та ін. У їхніх працях широко обговорювалося питання технічного навчання в усіх ланках